

detben elvont, metaforikus, versnyelv alkalmassá vált a történetek parabolikusságával is kommunikálni.

A kötet egyes darabkái a nyelv- és versszemlélet egysége fogja össze. Ugyanis még a gyermekkort idéző, epikus töltetű versekben is megmaradnak, továbbra is jelentős szerepet kapnak a metaforák, biztosítva a hangvétel egységét. A vers pedig mindenkor — véraláfutás. Bizonyítva, hogy a visszanezés, az összegezés szándékával íródott darabok meghirdetett derűje nem problémamentes, mindegyik a világgal való konfrontálódás eredményeképpen jött létre. A *Véraláfutás*ban a versformák és a versszervező eljárások csak látszólag ellentétes irányúak, nem feszítik szét a kötetet, csupán hangsúlyozzák Pap József költészetének változatosságát, polifón jellegét.

TOLDI Éva

KUSZA GONDOLATOK, KÓCOS MONDATOK

Csordás Mihály: *Követni az időt*. Tanulmányok, esszék, kritikák. Életjel, Szabadka, 1984

Az efféle kötetek értékét egyaránt meghatározhatják azok az elvek és szempontok, amelyek a kritikákból, tanulmányokból kiolvashatók, de jelezheti a válogatás is, hogy melyik, miféle könyvekkel foglalkozik a kritikus. Mindkét kötetsszervező elv minősítheti az irodalmat s a kort, amely a kritikus választotta műveket létrehozta, de egyszersmind minősíti a kritikust is.

Nemcsak pozitív, hanem negatív értelemben is.

Csordás Mihályt köteté negatív értelemben minősíti. Egyrészt mert a művek megválogatása csak esetlegességet árul el, s nem határozott szelektálási igényt is, másrészt — főleg — viszont, mert írásaiból hiányoznak a kritikus szemléletet körvonalazó, elveket felmutató, esztétikai igényszintet meghatározó mozzanatok. Nem (csak) az a baj, Csordás egyformán tud lelkesedni a *Laguna György karrierje* c. Dér Zoltánhangjátékért és Bányai János kötetéért, *A szó fegyelméért*, sőt az előbbiéért inkább, mint az utóbbiéért, vagy a Csépe-hagyatékából összekapart *Mezei dolgukért* és Sütő András könyvéért, az *Anyám könnyű álmot* ígéréért, bár ez sem mellékes, sokkal inkább kifogásolható, hogy egyik könyvről sincs lényeges mondanivalója. Nem elemz (ahogy ezt főleg a Gulyás- és a Zákány-kötetről közölt írása bizonyítja), nem vizsgál, mert nincsenek hozzá kritikus eszközei, s ebből következik, hogy meglátásai sincsenek. Nemcsak az látszik, hogy Csordás nem tesz különbséget értékes, kevésbé értékes és értéktelen művek között, de az is, hogy nincs birtokában semmiféle általános esztétikai, poétikai elvnek (rendszerrel ne is említsek!), amely segítségével megvizsgálhatná s kimutathatná a lény-

ges minőségi ismérveket. Hogy nincsenek esztétikai vagy bármiféle egyéb szükséges normatívái és elvárásai sem, legegységelműbben *A novella „megmentése”* című írás mutatja. A Magyar Szó 1976. évi novellapályázata kapcsán írja Csordás nem csak az akkor még csupán egyetlen kötetes Juhász Erzsébetről vagy a riporterként már ismert s a novellaírórt is sejtető Dudás Károlyról, hanem az örök kezdő Vigh Rudolfról és az akkortájt jelentkező Beretka Ferencről, hogy őket a „jugoszláviai magyar próza jellegzetes egyéniségeiként tartjuk számon”. S ez nem csupán előlegezett bizalom, mert ha Zákányt például Villonhoz hasonlítja, akkor már kritériumnélküliségre kell gyanakodni. Amit az is bizonyít, hogy az említett novellisták, a díjazott Vigh, Dudás és Beretka mellett, mást nem tud felhozni, mint a „szociális hang” erősödését, a „folklór elemek” térhódítását, s hogy írásaik „»eseménye« . . . falun, illetve a falun kívül (a szőlőben és a mezőn) játszódik le”. De hasonló kritikátlansággal viszonyul Csépe Imre említett és Fülöp Gábor (*Négydimenziós ablak*) kötetéhez is, főleg pedig Dér Zoltán hangjátékához, melyből Csordás nemcsak „valami megrázóan fontosat” olvas ki, hanem a vajdasági dráma számára „új, feltöretlen területeket” érez, lévén a kritikus szerint a *Laguna* György karrierjének sugallata, hogy „Mindenkinek, a legegyszerűbb ember is törekszik nembeli lényének a megvalósítására. Ha ezt nem érheti el a realitások rétegében, akkor az irrealitások, az illúziók, a talajtalan vágyak világában igyekszik elérni”. Csordás Mihály kritikus farkasvakságában nem csak Burány Nándor izgalmas regényét, az *Összeroppanást*, hanem Sütő András említett könyvét vagy drámáit is a közhelyirodalomba súlylyeszt. Azzal, hogy nem tud különbséget tenni értékes és értéktelen között, félrevezeti olvasóit, s árt az irodalomnak is.

Terjedelmük ellenére, éppen tartalmi, gondolati szegénységük okán nem is tanulmányok vagy kritikák Csordás Mihály írásai, melyek között szemináriumi dolgozatszerű összeállításokat is találunk (*A leggyengébb és legnagyobb: az első mű, A szeretet elkötelezettje*), hanem esetleg jegyzetek. Gondolati fésületlenségüket, kritérium nélküliségüket azonban ez az átminősítés sem magyarázhatja. Kivált, ha nyelvileg ennyire megmunkálatlan, kusza mondathalmazokból állnak. A többször említett Dér-kritikában például ez olvasható: „. . . írói módszerének másik jellegzetes vonása, hogy csak színeit osztja szét figurái között, ám írói üzenetét nem bízza rájuk. Az a dráma egészének a kicsapódása, egy művészi szintézis eredménye marad.” Gulyásról pedig így ír: „A vers magas színről való leesése az olvasóban kiábrándulások sorozatához, végül pedig a költő tehetségébe vetett hitének elvesztéséhez vezet, még akkor is, ha kitűnő verset olvas tőle.” Vagy — ugyancsak a Gulyás-kritikában olvasható —: „Hogy Gulyás költői alkotatótól valóban idegen a mélyebb eszmeiség, ezt az bizonyítja leginkább, hogy nála a versharmonia éppen akkor bomlik meg, ha — a költemény csodálatos impresszióinak nyomatékosítására — erőltetett, a szándékoltságtól sem mentes gondolati elemekkel igyekszik

elérni mondandója eszmei megalapozását. A vasablakon átkukucskáló filozófus megjelenése rossz hatással lehet az olvasóra; a vers leesése (ismét!, de nem először s nem utoljára — G. L.) ilyen óriási erejű sorok után fokozottan negatív hatású . . .” Ennyi is elég, de folytathatnám oldalakon a hasonló értelem nélküli idézetek sorát.

Szép gondolat követni az időt, ahogy erre a kötet magasra célzó címe utal, de a cél megvalósítása csak akkor lehetséges, ha a kritikusknak vannak mércéi és eszközei. Különben . . .

GEROLD László

BIBLIOGRÁFIA TÜKRÉBEN

A Forum Könyvkiadó bibliográfiája 1957—1983, Összeállította: Csáky S. Piroska, Forum Könyvkiadó, 1984

Először került sor szűkebb pátriánkban kiadói bibliográfia megjelenésére, mégpedig olyan intézmény eddigi munkáját összegezve, amely a jugoszláviai magyarság művelődését, egész kulturális életét figyelemmel kíséri, részben irányítja. A Forum Könyvkiadó bibliográfiájáról van szó, melyhez az előszót Fehér Kálmán, a bevezető tanulmányt pedig Bori Imre írta.

A bibliográfia felépítése időrendi, minthogy a kiadó munkáját fejlődésében kívánja bemutatni. Érdekes nyomon követni a huszonhat esztendő 1438 kiadványának évenkénti megoszlását, mely jól tükrözi a kiadó munkájának fellendülését vagy időnkénti stagnálását. 1957-től 1965-ig a címszavak száma egyenesvonalúan ível felfelé, olyannyira, hogy 1965-ben 98 címszó megjelenéséről tudósít a bibliográfia. A következő évek termékenysége sem sokkal kisebb; majd csak a hatvanas évek végétől kezd állandósulni 50—60 címszóra, mely ma is jellemző. Ezek persze csak száraz statisztikai adatok, melyek mögül mégis rengeteg dolog kiolvasható. Hasonlóképpen lehetne figyelni a példányszám változását. Izgalmas lenne tárgyi szempontból is elemezni a kiadó munkáját, érthetetlen módon azonban hiányzik a szakrendi mutató. Az egy-egy éven belüli tárgyi felosztás, melyet Csáky Sörös Piroska, a bibliográfia összeállítója is említ a bevezető megjegyzésekben, valóban nem felelt volna meg, nem is annyira a besorolási problémák, mint inkább az anyag túlzott szétszórtsága, áttekinthetlensége miatt. Viszont a teljes anyagot összegezõ szakrendi mutató feltétlenül szükséges lett volna, annál is inkább, mert a bibliográfia, okkal, az időrendi szerkezetet követi. Értékes adatokat említ bevezetőjében a szerző: a kiadó az elmúlt huszonhat esztendő alatt 508 kötetet adott ki jugoszláviai magyar szerzők tollából; vagy: 195 jugoszláv szerző műve jelent meg magyar fordításban. Érdekes volna összeítve látni ezeket a műveket, melyek azok, milyen a tematikai megoszlás-